

SPECIALE EDITIE VAN LRPLN

2015 - 1

CRRCLM

MAGAZINE OVER ONDERWIJS &
CURRICULUMONTWIKKELING

#ONDERWIJS2032

KOERSEN NAAR DE TOEKOMST

AAN DE SLAG MET 21E EEUWSE
VAARDIGHEDEN

DE RUST IS TE DANKEN AAN DE
SFEER IN HET GEBOUW

RICHTING GEVEN AAN HET
CURRICULUMGESPREK

Sander Dekker

‘We hebben helderheid nodig’

Van LRPLN naar CRRCLM

Eind 2013, na elf afleveringen vanaf 2007, verscheen het voorlopig laatste nummer van LRPLN. Niet dat het magazine niet gewaardeerd werd (integendeel), maar we vonden het even genoeg. Mede door het blad had het leerplandenken een herwaardering ondervonden bij een breder publiek en er was tijd en geld nodig voor andere publicaties. Dus even een pas op de plaats.

Inmiddels zijn we beland in een nieuwe, spannende fase van het inhoudelijke onderwijsdebat. Haast nog krachtiger dan we hadden durven hopen, is de politiek (in het bijzonder staatssecretaris Sander Dekker) de uitdaging aangegaan waartoe afgelopen jaren ook al diverse pleidooien waren gevoerd in LRPLN. Recente adviezen van de Onderwijsraad en de WRR hebben de wenselijkheid van een integrale bezinning op de doelen en inhouden van het funderend onderwijs indringend aan de orde gesteld. De onlangs gestarte online-brainstorm (#Onderwijs2032) heeft al veel los gemaakt. Het een dezer dagen geformeerde Platform onder leiding van Paul Schnabel heeft tot taak structuur aan te brengen in de discussie en er in het najaar van 2015 een coherente visie uit te destilleren. Die visie zal dan de opmaat moeten vormen voor een curriculumherziening in de daarop volgende jaren. Kortom, het zijn hoogtijdagen voor curriculumliefhebbers! En dat in een jubileumjaar voor SLO; we bestaan in 2015 40 jaar. Een en ander is voor SLO aanleiding om weer een LRPLN-achtige special te produceren. Om het speciale karakter te onderstrepen, hebben we de (afgekorte) naam enigszins veranderd, van 'leerplan' naar 'curriculum'. Voor ons zijn dat

zowel onderwijskundig als taalkundig uitwisselbare begrippen, maar in de context van het huidige nationale debat blijkt de wat internationale term bij sommigen meer aan te slaan. Akkoord, dan doen we daar dit keer graag aan mee.

Overigens is het enigszins vermakelijk op te merken hoezeer vrijwel alle deelnemers aan de discussie (ook wijzelf) zich haasten te roepen dat ze natuurlijk geen 'nationaal curriculum' willen. Blijkbaar roept dat begrip onaangename associaties op: te gedetailleerd, overladen, zonder onderscheid tussen wat echt moet en wat mag, en vooral: verplichtend, voorschrijvend, top-down. Sommige buitenlandse voorbeelden (tot voor kort met name het Engelse *national curriculum*, met zijn evidente *overkill* aan voorschriften plus een verstikkend *assessment*-regime) werken afschrikwekkend. Ook wordt in politiek-bestuurlijke circuits gretig verwezen naar onze grondwettelijke verankerde vrijheid van inrichting van onderwijs. Allemaal begrijpelijk. En ook vanuit praktische en innovatiestrategische motieven zijn er vele argumenten om zo'n route niet in te slaan. Tegelijkertijd wordt soms met enige bewondering verwezen naar buitenlandse voorbeelden (Schotland en Scandinavië zijn populair) die men inspirerend vindt, zowel qua inhoud als qua wijze van totstandkoming. Let wel, dat zijn ook voorbeelden van nationale curricula. Echter, onder die vlag rusten uiteenlopende verschijningsvormen: meer of minder uitgebreid, meer of minder voorschrijvend, meer of minder democratisch tot stand gekomen, meer of minder strikt gekoppeld aan toetsing, examinering en inspectietoezicht. Waar we in Nederland naar mijn schatting de voorkeur aan geven is: *wel* meer helderheid over een integrale visie (vanuit waartoe-overwegingen) op wat leerlingen in het funderend onderwijs zouden moeten leren en ook graag meer samenhang in de opbouw van het onderwijsaanbod, maar *geen* overmatige details en verplichtingen. En zeker ook veel ruimte voor scholen en leraren er zelf handen en voeten aan te geven. Als dat de communis opinio blijkt, dan is er eigenlijk toch sprake van een gemeenschappelijk (nationaal) curriculum, zij het van een zeer bescheiden en open aard. Daar is niks mis mee. In eigen land scheppen we zo meer gezamenlijk koersgevoel en in het buitenland roepen we geen verbazing meer op met de uitspraak dat we geen integraal leerplankader hebben.

Let the curriculum games begin!

INHOUD

4 WE HEBBEN HELDERHEID NODIG

Sander Dekker over #Onderwijs2032

8 KOERSEN NAAR DE TOEKOMST

Jan van den Akker en Sietske Waslander over #Onderwijs2032

14 AAN DE SLAG MET 21E EEUWSE VAARDIGHEDEN

Project SLO

18 DE RUST IS TE DANKEN AAN DE SFEER IN HET GEBOUW

Fotoreportage onderwijscentrum Niekée

24 RICHTING GEVEN AAN HET CURRICULUMGESPREK

Het leerplangesprek op school

30 LEREN VAN BUITENLANDSE CURRICULA

Curriculumontwikkeling in het buitenland

EN VERDER

- 13 IN GESPREK OVER FUNDEREND ONDERWIJS
- 28 VERVERS AWARD
- 29 KADERS VOOR EEN TOEKOMSTBESTENDIG LEERPLAN
- 33 HET LEERPLANGESPREK OP SCHOOL
- 34 DIGITALE INSPIRATIE UIT BINNEN- EN BUITENLAND
- 36 DE CURRICULUMSPIEGEL
- 37 CURRICULUM VAN DE TOEKOMST
- 38 STRIP
- 39 COLOFON

INTERVIEW

Auteur: Suzanne Visser
Fotograaf: Rogier Veldman

Ook staatssecretaris Sander Dekker zelf stond versteld van de Twitterstorm die opstak toen hij op 17 november #Onderwijs2032 lanceerde, een maatschappelijke discussie over het curriculum van het funderend onderwijs. Maar ja, in een land van kerkscheuringen en splinterpartijen zijn meningen niet schaars. Gaat het lukken om uit al die ideeën een gedeelde visie op toekomstgericht onderwijs te destilleren? 'Als ik daar niet in geloofde, was ik er niet aan begonnen.'

'We hebben helderheid nodig'

Sander Dekker over #Onderwijs2032

Jarenlang wilde niemand zijn vingers branden aan een landelijke discussie over de onderwijsinhoud, en u zegt: ik ga het gewoon doen. Waarom?

"Er vielen mij al een tijdlang een aantal dingen op. Allereerst dat het in onderwijsdiscussies vaak gaat over de randvoorwaarden voor goed onderwijs: de groepsgrootte, de bekostiging, de kwaliteit van de leraren – en maar zeer ten dele over de inhoud van het onderwijs. Dat is wel te verklaren vanuit onze historie, maar de kerndoelen die we nu hebben geven richting noch ruimte. En ten tweede: als er al discussie gevoerd wordt over de inhoud, dan gebeurt dat vaak ad hoc. Over legitieme onderwerpen weliswaar - cultuureducatie, bewegingsonderwijs, techniek in het basisonderwijs - maar elke twee, drie maanden is er weer iets nieuws. Terwijl inhoudelijk goed onderwijs vraagt om twee dingen: aan de ene kant meegaan met de tijd, aan de andere kant samenhang en stabiliteit. Het ontbrak aan beide. Daarom vind ik het nodig dat we eindelijk eens over de volle breedte en in samenhang nadenken over de inhoud van het onderwijs, los van alle ad hoc-initiatieven."

Wat hoopt u dat het oplevert?

"Ik hoop dat er een breed gedragen visie uitkomt waarin mensen zich herkennen, waarin die dingen staan waarvan we met zijn allen zeggen: dit is wat ons onderwijs de leerlingen moet meegeven. Zoals bekend heb ik aan een platform onder leiding van Paul Schnabel gevraagd om de discussie verder te voeren en samen te vatten in een advies dat de opmaat zal zijn voor vernieuwing van de kerndoelen en eindtermen in 2017. Maar de weg daar naartoe is minstens zo belangrijk. Ik hoop dat er ook onder leraren een discussie op gang komt. Natuurlijk is het niet zo dat we het hele onderwijs op zijn kop gaan zetten. Sterker nog: als ik naar het onderwijs in andere landen kijk, ben ik op veel punten heel blij dat we het in Nederland anders geregeld hebben. Maar ons onderwijs is wel

'Ik hoop dat er een breed gedragen visie uitkomt waarin mensen zich herkennen, waarin die dingen staan waarvan we met zijn allen zeggen: dit is wat ons onderwijs de leerlingen moet meegeven.'

heel erg afhankelijk van methoden, docenten leunen daar sterk op, en dat komt voor een groot deel door die vage kerndoelen. In de praktijk zijn het daardoor de educatieve uitgeverij die min of meer bepalen hoe het curriculum eruitziet. Dat is elders wel anders. Veel Canadese leraren gaan bijvoorbeeld elke zomer met elkaar in gesprek om het curriculum aan te scherpen. Dat zijn levendige discussies waar je als docent ongelooflijk veel van leert. Met #Onderwijs2032 hoop ik ook Nederlandse leraren een grotere rol in de vormgeving van het onderwijs te geven. Ik hoop dat dit discussies onder vakgenoten stimuleert. Wat is goed wiskundeonderwijs, goede burgerschapsvorming, goede cultuureducatie? Wat willen wij dat de leerlingen van ons vak opsteken? Dat zijn de vragen waarvan ik hoop dat leraren ze zich gaan stellen.”

Elders in dit nummer zeggen Jan van den Akker van SLO en Sietske Waslander van de Onderwijsraad dat dit staat of valt met professionalisering. Je kunt niet verwachten dat leraren die jarenlang een uitvoerende rol hebben gehad van de ene op de andere dag actief het onderwijs vormgeven. Daar gaan jaren overheen.

“Dat is waar. Politiek Den Haag wil altijd snel resultaat en dit is nou typisch een proces dat tijd kost. Maar dat is geen reden om het dan maar niet te doen.”

Terug naar dit moment. U kunt inmiddels terugkijken op een geslaagde brainstormfase met 15.000 berichten, opiniestukken en tweets.

“Ja, #Onderwijs2032 was zelfs *trending topic* op Twitter. Voor mij bevestigt dit dat het goed is dat we er eindelijk een keer over praten. Er is ook in de maatschappij een gevoel van urgentie. En bij docenten merk je al langer behoefte aan houvast.”

De komende acht maanden gaat het platform landelijke en regionale debatbijeenkomsten organiseren. En dan...

“Dan wordt het spannend, als het platform al die ideeën moet gaan trechteren. Wat wel, wat niet? Een lesdag is beperkt: er zitten maar zoveel uren in een dag en dan wil je de dingen die je daarin doet, ook goed doen. Het nieuwe curriculum moet ook geen optelsom worden van de deelbelangen van allerlei belangengroepen. Al met al is het een ingewikkelde afweging. Om die te kunnen maken,

heb je generalisten nodig met zicht op de didactiek en op de samenleving. Daarom hebben we voor het platform zowel experts van binnen als buiten het onderwijs gevraagd.”

Zal het platform voldoende gemene delers vinden om te komen tot een koers die minder vaag is dan de kerndoelen van nu?

“Ik ben een optimistisch mens. Ik zou hier niet aan zijn begonnen als ik er geen geloof in had. In veel landen om ons heen zie je dat het mogelijk is om op basis van een maatschappelijke discussie tot een gedeelde visie te komen. Finland doet het al jaren, in Schotland is het ook gelukt. Bovendien beginnen we niet vanaf nul. Er is in Nederland, ook door SLO, de afgelopen jaren al veel ontwikkeld voor toekomstgericht onderwijs. Dat zijn bouwstenen waarop het platform kan voortbouwen. Datzelfde geldt voor internationale onderwijsvisies, denk aan de rapporten van de OESO, en aan het vele onderwijs-onderzoek dat er ligt, zowel in Nederland als daarbuiten.”

U gaat een systeem van periodieke herijking inrichten. Hoe periodiek is periodiek? En wie gaat dat organiseren?

“Eerlijk gezegd: dat moet de ervaring leren. We gaan dit nu voor de eerste keer doen, laten we kijken hoe dat gaat. Ik heb bewust nog niet gezegd: ik stel een college in dat elke vijf jaar een herijking moet doen, want dan praat je meteen weer in instituties. Laten we eerst maar eens kijken of we er, onder leiding van het Platform #Onderwijs2032, in slagen om deze eerste maatschappelijke discussie tot een succes te maken. En als dat lukt, kijken hoe we dat voor de toekomst kunnen borgen. Vraag je me naar een getal, dan denk ik dat ‘periodiek’ ergens tussen de vijf en tien jaar zal zijn. Maar het gaat om de juiste balans tussen enerzijds stabiliteit en rust voor scholen en anderzijds het gegeven dat de tijd niet stilstaat.”

Hoe zal dit initiatief van Sander Dekker de geschiedenisboekjes ingaan: moed of overmoed?

(Lachend:) “Het draait natuurlijk niet om mij als persoon. Ik ben hierin gestapt omdat ik het nodig vind dat we nu eindelijk eens zo’n discussie over de volle breedte van het onderwijs voeren. En ik ben ervan overtuigd dat die ook in Nederland goed gevoerd kan worden. Toen het idee geboren werd, werd ik van diverse kanten gewaarschuwd: pas op, dit ligt gevoelig, denk aan de vrijheid van onder-

“Toen het idee geboren werd, werd ik van diverse kanten gewaarschuwd: pas op, dit ligt gevoelig, denk aan de vrijheid van onderwijs, denk aan artikel 23 van de Grondwet.”

wijs, denk aan artikel 23 van de Grondwet. Maar wat zo opmerkelijk is: sinds het begin van de discussie heb ik die geluiden niet meer gehoord. Het is alsof iedereen wel inziet dat deze discussie nodig is. Als je die maar voert met historisch besef. En in de wetenschap dat we echt niet toe gaan naar een staatscurriculum zoals in Frankrijk, waar alle leerlingen op maandagochtend om half negen met hetzelfde vak en hetzelfde boek voor hun neus zitten. Nederland kent een enorme diversiteit. En toch zijn er dingen waarvan mensen in alle onderwijsrichtingen, van reformatorisch tot openbaar tot montessori, zeggen: het is heel goed dat alle leerlingen die meekrijgen. Dan gaat het

niet alleen om taal en rekenen. Neem burgerschap, juist op dit moment heel actueel, gezien de terroristische aanslagen. Aandacht voor burgerschapsvorming staat als algemene opdracht in de wet, meer niet. En wat zie je? Nederlandse leerlingen weten minder over het democratisch bestel en de rechten van de mens dan hun leeftijdgenoten in de landen om ons heen. Scholen willen wel, maar ze worstelen ermee, ze missen houvast. Nederland heeft goed onderwijs nodig en dat vraagt om helderheid. Dat is in de Schilderswijk niet anders dan in Staphorst.”

Koersen naar de toekomst

Jan van den Akker en Sietske Waslander over #Onderwijs2032

Na decennia van koudwatervrees voeren we in Nederland de komende maanden dan toch een breed maatschappelijk gesprek over het curriculum van het basisonderwijs en de onderbouw voortgezet onderwijs. Wanneer is deze dialoog een succes? En wat moet er gebeuren met de uitkomsten? Een gesprek met Jan van den Akker, directeur van SLO, en Sietske Waslander, lid van de Onderwijsraad en hoogleraar sociologie bij TIAS.

TWEEGESPREK

Auteur: Suzanne Visser
Fotografie: Rogier Veldman

Zowel de Onderwijsraad als SLO trok al een tijdje aan de bel: het leerplan in het funderend onderwijs is toe aan een herijking. Nu is er #Onderwijs2032, een 'maatschappelijke dialoog over het curriculum'. Enthousiast?

Van den Akker: "Ja, want er moet echt meer helderheid komen over wat de leerlingen die in 2032 van school komen, nu in het onderwijs moeten leren. Dat gesprek zullen we integraal moeten aanpakken, over de vakken en sectoren heen, anders komen we er niet uit. De programma's zijn nu al zo overladen. Scholen worden horendol van alle maatschappelijke claims. Afzonderlijk beschouwd klinken die claims meestal ook nog best plausibel. Maar ze passen er gewoon niet allemaal bij. En tot nu toe hebben we in Nederland niet eens het begin van een redenering op basis waarvan het onderwijs al die claims kan wegen: wat wel, wat niet?"

Waslander: "Wat met name opvalt, is dat we het daar aan de voordeur van het onderwijs nooit over hebben. Ja, op onderdelen is er soms ineens een stukje debat: moeten scholen wel of geen aandacht besteden aan seksuele diversiteit? Maar het debat gaat niet over het totaal. Ondertussen wordt er via zij- en achterdeuren enorm gestuurd met toetsing en het toezicht van de inspectie. Wat wij als Onderwijsraad heel belangrijk vinden, is dat er aan de voorkant een maatschappelijk debat komt. En dat dit ordentelijk verloopt en dat de uitkomsten doorwerken in het onderwijs."

Kunnen we daarvoor lessen trekken uit het verleden?

Van den Akker: "Niet echt, want in de Nederlandse onderwijsgeschiedenis is voor dit soort integrale curriculumdiscussies nooit plaats geweest."

Waslander: "Er is maar één keer een enigszins vergelijkbaar initiatief geweest, en dat was het Kennisdebat onder het ministerschap van Jo Ritzen. Toen ging het over de vraag welke vormen van kennis belangrijk zijn voor de toekomst. Er werd een rondreizend circus georganiseerd, alle opvattingen en claims werden geïnventariseerd, er kwam een rapport. Het was volgens iedereen een mislukking."

Wat moet er gebeuren om dit debat wel tot een succes te maken?

Waslander: "Dat is een spannende vraag. Het moet in elk geval een dialoog zijn die vanuit de hele maatschappij wordt gevoed."

Van den Akker: "In dat opzicht vind ik het verstandig dat #Onderwijs2032 is begonnen met een brainstorm. Zonder dat mensen elkaar bekritisieren, wordt zichtbaar dat de meningen over onderwijs in onze samenleving echt verschillen. Maar die discussie gaat er natuurlijk wel komen, en dat moet een zekere consensus opleveren. Niet in de vorm van een volgestouwd nationaal curriculum; daar zit niemand in Nederland op te wachten. Maar wel een koersgevoel, helderheid op hoofdlijnen. Die hoofdlijnen kunnen best een stuk concreter zijn dan de huidige kerndoelen, want die zijn zo algemeen dat scholen er last noch gemak van hebben. De dialoog zou een kader moeten opleveren dat houvast geeft en dat wordt vertaald in vernieuwde kerndoelen en eindtermen. Wat moet op iedere school en wat heeft de school zelf te kiezen?"

Waslander: "Een kader is nodig om ruimte te kunnen ervaren. Maar een nationaal curriculum zou on-Nederlands zijn, daarbij zou de Onderwijsraad echt de rode vlag hijsen. Er moet een goede verhouding blijven tussen centraal en decentraal, met veel ruimte voor de eigen ontwikkeling en invulling van iedere school."

'Leraren zeggen: geef ons houvast.
Verlos ons van de overmaat.'

[Jan van den Akker]

Staan scholen eigenlijk wel open voor het idee van een koers op hoofdlijnen?

Van den Akker: "Ik ben daar redelijk optimistisch over. Zeker als het om leraren gaat. In onze periodieke onderzoeken naar de stand van zaken op leerplangebied bespeur ik bij leraren nooit angst voor 'staatspedagogiek'. Wat zij zeggen is: geef ons houvast. Verlos ons van de overmaat. En bedenk niet steeds weer hoepels waar we doorheen moeten springen, zoals urennormen en pestprotocollen. Bij bestuurders en schoolleiders ligt dat wat anders. Voor onze nieuwe, tweejaarlijkse curriculumspiegel hebben we rondetafelgesprekken georganiseerd en bij deze groepen blijkt soms toch wel wat vrees voor autonomieverlies te bestaan. Laat de sectoren zelf aan de touwtjes trekken, is hun gedachte."

Waslander: "Een gevaar daarvan is dat denken in sectoren

leidt tot fragmentatie. Vanuit het oogpunt van de leerling gaat onderwijs om doorlopende leerlijnen. Door over de grenzen van sectoren heen te kijken, kun je ook beter zien welke maatschappelijke claims waar het best thuishoren: dit in het po, dat in het vo... Dat creëert ruimte in de overladenheid. Daarom heeft de Raad in zijn advies ook gepleit voor systematische vernieuwing.”

Stel, u doet mee aan een van de regionale debatafkomsten die voor de komende maanden in de planning staan. U krijgt daar de vraag wat u zou veranderen om het curriculum toekomstbestendig te maken. Wat is uw antwoord?

Van den Akker: “Ik zou allereerst pleiten voor meer samenhang, zowel horizontaal als verticaal. Begin met onderzoeken welke overkoepelende kwaliteiten, bekwaamheden, skills, competenties - hoe je het maar wilt noemen - leerlingen straks in 2032 nodig hebben. En kijk van daaruit welke doelen, inhouden en vakken daar bij horen. Een van de conclusies zal denk ik zijn dat ICT en internationalisering een grotere invloed gaan krijgen dan nu het geval is.”

Waslander: “Ook wat mij betreft moeten die overkoepelende vaardigheden met voorrang aan de orde komen. Basisvaardigheden zoals taal en rekenen zijn belangrijk, maar ook bredere vorming. Daar horen die *21st century skills* bij, al weet ik dat veel docenten die term niet meer kunnen horen. Maar als je die skills ontdoet van het label dat ‘het weer iets nieuws is’ en echt naar de inhoud kijkt, dan zul je ontdekken dat er onder leraren grote overeenstemming bestaat over het belang ervan. Het zijn vaardigheden die je niet aan een vak kunt koppelen, omdat je ze vooral ontwikkelt door bezig te zijn met andere onderwerpen. Als je een goede opbouw wilt krijgen in vaardigheidsontwikkeling, zul je dat dus over de vakken heen moeten coördineren.”

Wordt er in Nederlandse scholen nu al veel gesproken over dit soort leerplanvragen?

Waslander: “Minder dan in andere landen, schat ik. En het verschilt sterk per school. Er zijn zeker scholen voor po en vo waar het gesprek wel wordt gevoerd. Die zijn bezig met een zoektocht: wat willen we leerlingen meegeven en hoe sluit dat aan op wat er al is? Daar zijn docenten ook bewust bezig met de keuze van lesmateriaal. Maar op een aantal andere plekken wordt de vraag naar het leerplan ervaren als ‘o, er moet weer iets’.”

Van den Akker: “Wij zien in de praktijk op veel scholen een handelingsverlegenheid. Dat is voor ons de aanleiding geweest om in de brochurereeks *Curriculumvensters* een handreiking te maken voor het leerplangesprek op school.”

‘Docenten hebben geduld van de kant van de beleidsmakers nodig’

[Sietske Waslander]

Wie moet op school het voortouw gaan nemen bij de vertaling van de landelijke koers in het leerplan van de school?

Waslander: “De schoolleiding. Maar uit internationaal onderzoek blijkt dat schoolleiders en teamleiders in Nederland relatief druk zijn met regelen en faciliteren, en dat zij minder met leraren praten over wat er in de les gebeurt.”

Van den Akker: “En als je als schoolleider dat gesprek in je school niet voert, dan mag je ook niet van leraren verwachten dat zij uit zichzelf de verbinding leggen tussen hun werk in de klas en de overkoepelende vraag wat de school de leerlingen moet meegeven. Er is een bril nodig waar-

door docenten kunnen zien wat belangrijk is en wat niet.”

Waslander: “Dat vraagt om wat in het Engels *instructional leadership* wordt genoemd. Dat is breder dan onderwijskundig leiderschap: het gaat over de inhoud, de didactiek én het waartoe.”

Wat hebben de docenten nodig?

Waslander: “Geduld van de kant van de beleidsmakers en veel investeringen in hun kwaliteit en professionele ontwikkeling. Je kunt niet verwachten dat leraren die heel lang als uitvoerders zijn behandeld, zich plotseling ontpoppen tot professionele onderwijsontwikkelaars. Het gebrek aan professionalisering vormt een risico voor het welslagen van de curriculumherijking. We kunnen met zijn allen een heel ambitieuze onderwijsvisie formuleren, maar we moeten nu niet verwachten dat die visie in één keer fantastisch gestalte krijgt in het onderwijs. Het gevaar is dat hiervoor weer allerlei hulpconstructen bedacht gaan worden in plaats van dat er geïnvesteerd wordt in de ontwikkeling van docenten, zodat zij het op termijn zelf kunnen.”

Van den Akker: “We moeten echt het geduld hebben om langdurig in de ontwikkeling van docenten te investeren. In landen die al langer systematisch met scholen (en docenten) aan leerplanontwikkeling werken, is dat ook niet

van de ene op de andere dag gegaan. De eerste tien jaar waren daar ook moeizaam.”

Intussen verandert de wereld snel. Ook deze curriculumkoers is op termijn weer achterhaald.

Waslander: “Daarom pleiten we als Onderwijsraad in het rapport *Een eigentijds curriculum* (zie kader) ook voor een periodieke herijking van het curriculum. Er is een vorm van coördinatie nodig die over de onderwijssectoren heen moet functioneren, de maatschappelijke verankering moet kunnen waarborgen en op een beperkte maar principiële afstand van de overheid staat, buiten de waan van de dag.”
Van den Akker: “Maar of daarvoor een permanent adviescollege moet worden opgetuigd, zoals de Raad voorstelt? SLO vindt dat een te groot en te zwaar construct. Voor de organisatie van het maatschappelijk debat heeft de staatssecretaris een platform ingesteld - een verstandige keus. De professionele doorvertaling van de uitkomsten past binnen de taakstelling van SLO als expertisecentrum voor leerplanontwikkeling, natuurlijk in samenspel met het onderwijsveld. We staan er klaar voor; onze handen jeuken.”

‘De grote opgave wordt om er smaakvolle soep van te maken, geen zoutloze’

[Sietske Waslander]

Wat betreft die herijking - hoe periodiek moet periodiek zijn?

Van den Akker: “Dit debat moet helderheid opleveren over het ‘waartoe’ van het onderwijs en dat moet je niet elke vijf jaar opnieuw doen. Je moet zo’n koers de kans geven om door te werken in het onderwijs. Misschien eens in de tien jaar? Ook om deze reden is SLO geen voorstander van een permanent adviescollege. Je kunt ervan op aan dat het bij een commissie die haar bestaansrecht vindt in periodieke herijking, na een jaar of drie toch alweer gaat kriebelen. Dat schept onnodige onrust. Natuurlijk moet je hier en daar bijstellen als dat nodig blijkt. Maar dat bijstellen heeft dan meer het karakter van knelpunten aanpakken, zonder forse veranderingen aan te brengen. Tot nu toe was dat moeilijk, want we hadden verrassend weinig beeld van het

leerplan in uitvoering. Daarom is SLO begonnen met een tweejaarlijkse curriculumspiegel, waarin we trends en ontwikkelingen op leerplangebied analyseren, ook qua uitvoering en effecten in de praktijk.”

Dan de hamvraag. Gaat het lukken, deze maatschappelijke dialoog over een onderwerp dat zo lang onbespreekbaar is geweest?

Van den Akker: “Ja, daar ben ik zeker van. Natuurlijk is het deksels lastig om een evenwichtige koers voor het hele onderwijs te formuleren. En niemand zal voor honderd procent zijn zin krijgen. Maar polderen kunnen we ook als het om andere vraagstukken gaat, dus waarom hierbij niet?”
Waslander: “Het lastigste zal nog zijn om te bepalen wat er niet in moet. Maar wat dat betreft denk ik dat het helpt dat het debat over de volle breedte van het onderwijs wordt gevoerd. En dan wordt de grote opgave om er toch een smaakvolle soep van te maken, geen zouteloos geheel. Maar ik verwacht dat we met zijn allen meer gemeen hebben dan we nu vermoeden. Als je doorpraat, is er echt wel een grootste gemene deler te vinden.”
Van den Akker: “We hebben het alleen nooit eerder geprobeerd.”

Een eigentijds curriculum

In mei 2014 pleitte de Onderwijsraad in een advies voor een periodieke herijking van het leerplan. Een college met een brede maatschappelijke vertegenwoordiging zou die taak op zich moeten nemen. Nu vindt onderwijsvernieuwing nog te ad hoc en te fragmentarisch plaats, met een overladen lesprogramma tot gevolg. Bovendien ontbreekt het aan samenhang, omdat niemand verantwoordelijk is voor doorlopende leerlijnen. De Raad voegde hieraan toe dat er bij de eerste herijking vooral aandacht moet zijn voor 21e eeuwse vaardigheden: “Het belang daarvan is groot en de huidige stand van zaken stelt niet gerust.” Het advies ‘Een eigentijds curriculum’ is te vinden op onderwijsraad.nl > publicaties.

In gesprek over funderend onderwijs

Taboe is een groot woord, maar het is hier misschien toch van toepassing. Een serieus gesprek over wat leerlingen in de leeftijd tussen 4 en pakweg 15 jaar in elk geval zouden moeten leren, vond in ons land niet of nauwelijks plaats. Echter, op de valreep van 2014 heeft de staatssecretaris de stoute schoenen aangetrokken en het startschot gegeven voor een nationaal debat.

SLO is van mening dat het leerplan in ons land toe is aan een update, ze juicht deze landelijke discussie dan ook van harte toe. Het is tijd om de inhoud bij de tijd te brengen. Kernvraag: Wat is, met het oog op de toekomst, het meest de moeite waard om in het funderend onderwijs te leren?

Dat is een lastige, complexe vraag, die je zowel vanuit een maatschappelijke als een professionele optiek kunt benaderen. Het gaat dus niet om één gesprek, maar om het samenspel tussen sturing van de overheid (wat vinden we op (inter)nationaal niveau van belang?), keuzes van scholen (wat is op regionaal/ lokaal niveau vooral van belang?) en keuzes van leraren (wat is voor mijn leerlingen en vanuit mijn vak gezien van belang?). De geschiedenis van vele, vaak chaotische, onderwijsdebatten illustreert de complexiteit. Het onderwijs heeft nu eenmaal veel eigenaren.

Het zou al heel wat zijn als de betrokken partijen min of meer dezelfde agenda hanteren. Vanuit de ontwerpprincipes voor het leerplan die SLO gebruikt, kun je denken aan vier invalshoeken:

Relevantie

Wat verwachten we van het onderwijs als fundament voor persoonsvorming, kennisontwikkeling en maatschappelijke voorbereiding? Wat moet behouden worden en wat is nieuw?

Samenhang en evenwicht

Wat helpt scholen om tot een goede balans en samenhang te komen? Welke accenten kunnen scholen leggen?

Uitvoerbaarheid

Hoe kan overladenheid van het leerplan worden voorkomen? Hoe blijft het leerplan organiseerbaar en betaalbaar?

Effectiviteit voor de toekomst

Wat zijn relevante opbrengsten? Hoe kan geborgd worden dat het resultaat toekomstbestendig is?

Brochure downloaden

<http://curriculumvandetoekomst.slo.nl>

Aan de slag met 21e eeuwse vaardigheden

Scholen zijn enthousiast én willen meer houvast

Scholen vinden het belangrijk aandacht te besteden aan 21e eeuwse vaardigheden, blijkt uit het onderzoek *21e eeuwse vaardigheden in het curriculum van het funderend onderwijs van SLO*. Tegelijkertijd is dit in de praktijk best lastig.

De samenleving verandert. “De toenemende technologisering en digitalisering hebben grote invloed op hoe mensen leven en werken”, constateert Annette Thijs van de afdeling Onderzoek & Advies van SLO. “Ook ontwikkelingen als globalisering, individualisering en ‘medialisering’- de toenemende aanwezigheid van media - spelen een rol. En hoewel je niet in de toekomst kunt kijken, lijkt het erop dat deze veranderingen blijvend zijn.” Een belangrijke vraag is of leerlingen op school de juiste bagage in hun rugzak krijgen om in de samenleving van nu en in de toekomst goed te kunnen functioneren. Welke kennis en vaardigheden moeten zij ontwikkelen?

Vaardigheden

In verschillende internationale onderzoeken is gezocht naar een antwoord op de vraag wat het onderwijs van nu leerlingen moet leren om klaar te zijn voor de toekomst. “Alle studies wijzen op het toenemende belang van zogeheten 21e eeuwse vaardigheden”, aldus Thijs. Maar wat zijn dat dan precies? In opdracht van het ministerie van OCW deed SLO literatuuronderzoek om dit te verhelderen. Uiteindelijk resulteerde dit in acht 21e eeuwse vaardigheden (zie pag. 17). “Belangrijk is dat we een vaardigheid zien als een geheel van kennis, houdingen en vaardigheden”, vertelt Thijs. “De meeste van de 21e eeuwse vaardigheden zijn

overigens niet echt nieuw. Communiceren is bijvoorbeeld altijd al belangrijk geweest en sociale en culturele vaardigheden komen op veel scholen al aan bod in de lessen burgerschapsvorming. Ook voor samenwerken hebben scholen doorgaans veel aandacht, maar passend bij de 21e eeuw zijn andere toepassingen van de vaardigheden van belang. Het gaat erom vaardigheden doelbewust aan de orde te stellen, zodat leerlingen zich erin ontwikkelen. Zo draait het er bij samenwerken niet alleen om dat leerlingen samen een opdracht kunnen uitvoeren, maar ze moeten ook worden voorbereid op samenwerking met mensen in zelfsturende, interdisciplinaire en soms internationale teams.”

Enthousiasme

In de tweede fase van het onderzoek is nagegaan op welke wijze 21e eeuwse vaardigheden zijn beschreven in het beoogde curriculum, in de derde fase op welke wijze deze vaardigheden deel uitmaken van de lespraktijk. Leraren, leerlingen, coördinatoren en schoolleiders in het primair onderwijs en de onderbouw voortgezet onderwijs vinden het belangrijk om bewust aandacht te besteden aan de 21e eeuwse vaardigheden, merkte Thijs. “De meeste scholen zijn enthousiast”, vertelt ze, “maar er zijn grote verschillen in de mate waarin zij iets met de 21e eeuwse vaardigheden doen.”

Behoeft aan handvatten

Het onderzoek laat zien dat er weinig scholen zijn die alle vaardigheden in de volle breedte aan bod laten komen. “Wat we zien, is dat leraren in het primair onderwijs en in de onderbouw van het voortgezet onderwijs bekend zijn met de 21e eeuwse vaardigheden en het belangrijk vinden er aandacht aan te schenken, maar dat dit nog te weinig doelbewust en structureel gebeurt”, vertelt Thijs.

“In de kerndoelen en referentieniveaus komen de vaardigheden weinig expliciet voor. Het huidige curriculum biedt weliswaar de ruimte om een schooleigen invulling te geven aan de vaardigheden, maar verschaft ook weinig richting en stimulans. We zien dat sommige scholen er vanuit hun pedagogische visie of schoolprofiel voor kiezen om in de lespraktijk al veel aandacht te besteden aan deze vaardigheden, terwijl andere scholen dit nauwelijks doen. Leraren willen wel, maar dan blijkt het in de praktijk vaak complexer dan gedacht om lesactiviteiten te ontwikkelen die de 21e eeuwse aspecten van de vaardigheid voldoende tot uitdrukking brengen. Een analyse van de leermiddelen toont bovendien aan dat deze vaardigheden ook in lesmethoden weinig substantieel en systematisch aan de orde komen, zodat leraren weinig houvast hebben.”

21e eeuwse vaardigheden

Creativiteit

Nieuwe ideeën bedenken en deze kunnen uitwerken en analyseren.

Kritisch denken

Een eigen, onderbouwde visie of mening kunnen formuleren.

Probleemoplosvaardigheden

Een probleem (h)erkennen en een plan voor oplossing kunnen maken.

Communiceren

Een boodschap effectief en efficiënt ontvangen en overbrengen.

Samenwerken

Gezamenlijk een doel realiseren en daarbij anderen kunnen aanvullen en ondersteunen.

Digitale geletterdheid

ICT effectief, efficiënt en verantwoord gebruiken.

Sociale en culturele vaardigheden

Effectief kunnen leren, werken en leven met mensen met verschillende etnische, culturele en sociale achtergronden.

Zelfregulering

Doelgericht en passend gedrag kunnen realiseren.

Eigentijds en ambitieus curriculum

Om leraren beter toe te rusten, zijn - zo bleek uit het SLO-onderzoek - vier aspecten van belang. Allereerst: een concretisering van de vaardigheden in de vorm van voorbeeldmateriaal c.q. aansprekende lesactiviteiten, zodat leraren ideeën krijgen aangereikt van hoe ze met de vaardigheden aan de slag kunnen. “Verder is de ontwikkeling van bruikbare kaders en instrumenten voor het volgen en beoordelen van leerlingen van belang”, stelt Thijs. “Ook is het essentieel dat de 21e eeuwse vaardigheden een plek krijgen in de gangbare lesmethoden en dat leraren kunnen kiezen uit een ruim aanbod aan nascholingsactiviteiten en netwerken, zodat kennisontwikkeling en -deling kunnen plaatsvinden. Met wat kleine aanpassingen in hun lessen, kunnen ze de vaardigheden meer kwaliteit geven. Een voorbeeld: als leerlingen samenwerken, kun je de rollen verdelen. De een bewaakt de tijd, de tweede notuleert, de derde leerling neemt de leiding. Dan krijgt de vaardigheid ‘samenwerken’ meer niveau dan wanneer je drie leerlingen aan een tafel zet om samen een opdracht te doen.”

Tot slot wordt aanbevolen de 21e eeuwse vaardigheden een meer zichtbare plek in de landelijke leerplankaders te geven en mee te nemen bij een periodieke herijking van het curriculum.

Vervolgstappen

Aansluitend op het onderzoek werkt SLO momenteel in nauwe samenwerking met scholen aan leerlijnen voor 21e eeuwse vaardigheden met voorbeeldmatige uitwerkingen voor verschillende leergebieden in het primair en voortgezet onderwijs. Deze focus ligt in eerste instantie op de vaardigheden creativiteit, probleemoplosvaardigheden en digitale geletterdheid, waaronder informatievaardigheden, mediawijsheid en ICT-(basis)vaardigheden. Tevens komt binnenkort een quickscan beschikbaar; een instrument voor schoolleiders en leraren om de huidige aandacht voor 21e eeuwse vaardigheden in kaart te brengen.

Geïnteresseerd in het volledige onderzoeksrapport? Download het dan van de website: <http://curriculumvandetoekomst.slo.nl>

‘De sfeer is hier zo positief, dat je niet eens meer weet dat er ook negatief gedrag bestaat’, *Sjef Drummen*.

De rust is te danken aan de sfeer in het gebouw

FOTOREPORTAGE

Auteur: Erna Ekkelkamp
Fotograaf: René Fokkink

De leerlingen van het Roermondse onderwijscentrum Niekée vinden het bijna jammer als het vakantie is en dat is geen wonder. Want Niekée is veel meer dan een school. Niekée is een futuristisch gebouw met de uitstraling van een luxe uitgaansgelegenheid, een plek waar jongeren zich op een speelse manier kunnen ontwikkelen tot enthousiaste en zelfverzekerde volwassenen.

Bij het betreden van het onderwijscentrum is de stilte die er heerst het eerste dat opvalt. In de glazen lokalen die op sommige plekken in de lucht lijken te hangen, zijn leerlingen rustig aan het werk. Er wordt niet geschreeuwd of met elkaar geklierd. Wat ook in het oog springt, zijn de orde en netheid. Op de hagelwitte wanden in de gangen is geen vuiltje te bespeuren en nergens slingert rommel. Volgens adjunct-directeur Sjef Drummen is deze rust te danken aan de sfeer van het gebouw. De lokalen zijn ruim, transparant en door de leerlingen zelf ingericht. Dat resulteerde in bijzondere vondsten zoals kunstgras op de grond, een koe aan het plafond en een doorgezaagde Cadillac uit 1967 als bureau voor de leraar.

Rust en reinheid

“Niekee is geen school, maar een dynamisch leerhuis en met onze 500 leerlingen vormen we een *community* waarin iedereen elkaar kent”, zegt hij. “Doordat alle ontmoetingsplekken zoals wij de leslokalen noemen, volledig van glas zijn, ziet iedereen alles van elkaar. In zo’n setting ga je niet lopen keten en op de muren schrijven. De enige ruimtes in school die niet van glas zijn, zijn de toiletten. Maar ook daar hebben we ook nog nooit de muren hoeven verven. De sfeer in dit gebouw is zo positief dat de leerlingen dat onbewust oppikken. Sterker nog, als je hier langer zit, dan weet je niet meer dat er ook nog negatief gedrag bestaat. Nou ja”, relativeert hij, “natuurlijk gebeurt er hier ook weleens wat, maar dat wordt dan direct uitgebreid besproken met de leerlingen. Wij leren ze dat ieder mens verschillende kwaliteiten heeft, dat iedereen uniek is en dat dit nu juist de bindende factor tussen mensen is. Dat pakken ze heel snel op.”

Wings: vleugels uitslaan

Wat ook meewerkt, is dat iedere leerling op Niekee wordt gestimuleerd zich volledig te ontplooiën. De leraren investeren in het zelfvertrouwen van de leerlingen en de motivatie om te leren. “We hebben 30 procent van de traditionele lessen geschrapt, want wij vinden dat er binnen die vakken

veel irrelevante zaken geleerd worden. De uitgespaarde tijd wordt opgevuld met **Wings**. Dat zijn lessen waarin onze leerlingen de mogelijkheid krijgen hun passie te onderzoeken. Zolang het binnen de organisatorische en financiële grenzen ligt, doen we ons uiterste best aan de vraag van de leerling te voldoen. We hebben bijvoorbeeld yogalessen, masterclasses in kaartspellen, schaken, ruimtevaart, graffiti, Capoeira, jazzdans, toneel en schilderen. Maar leerlingen kunnen ook in samenwerking met ziekenhuizen onderzoek doen naar leukemie. Dit alles maakt dat onze leerlingen met plezier naar school komen en bijvoorbeeld zelfs geschokt reagerden toen ze zich op vrijdag realiseerden dat het die week daarop herfstvakantie was. De motivatie voor school is zo groot, dat ze helemaal niet met vakantie bezig zijn.” Dat de leerlingen wel varen bij deze aanpak bewijzen de examencijfers. Ondanks het feit dat er minder aandacht wordt besteed aan de traditionele vakken, waarin de leerlingen uiteindelijk toch examen moeten doen, ligt het slagingspercentage van Niekee op 100 procent. “Ja, ja, zo zie je maar”, lacht Drummen. “Vijf à zes jaar geleden waren wij de sukkel van Nederland, maar nu we goede resultaten hebben, zijn we de profeten. Ik sta inmiddels helemaal niet meer voor de klas, maar werk nu ook als onderwijskunstenaar van ons bestuur om onze onderwijsvernieuwingen naar buiten te brengen.”

Geen digitale verslaving

Hoe enthousiast de leraren, leerlingen en hun ouders ook zijn en hoe goed de examenresultaten, er is nog lang geen wachtlijst voor Niekke. Toch denkt Drummen dat het reguliere onderwijs over tien jaar niet meer bestaat en dat er dan overal gewerkt wordt met volledig gepersonaliseerd onderwijs. “We leven in het digitale tijdperk, waarin het altijd en overal *connected* zijn de normaalste zaak van de wereld is. Dat is waar wij ook op inspelen. Onze leerlingen werken via een *digital device*. Boeken hebben we nauwelijks meer. Alles gaat digitaal, de lessen, maar ook de onderlinge contacten buiten school. Het grappige hiervan is dat onze leerlingen in hun vrije tijd veel minder behoefte hebben aan *gamen* en *Facebooken* dan kinderen die hierin niet vrijgelaten worden. Dat horen we ook van de ouders. In hun vrije tijd, en ja, die hebben ze voldoende want huiswerk hebben onze leerlingen niet, zijn ze creatief, sociaal of sportief bezig.”

IN GESPREK

Auteur: René Leverink
Fotograaf: Rogier Veldman

Richting geven aan het curriculumgesprek

De timing is goed: in de media loste staatssecretaris Dekker het startshot voor een brede maatschappelijke discussie over het curriculum in 2032. Dat betekent ook een impuls voor het professionele gesprek op school over wat echt de moeite waard is om te leren. Natuurlijk zijn veel leraren al lang bezig met het vernieuwen en verbeteren van hun lessen en hun vak. Dat is leerplankunde op microniveau - in het klaslokaal. De uitdaging ligt nu op schoolniveau. Hoe kan een school richting geven aan het geheel, zoals leerlingen het ervaren? Het is nog zoeken naar een gemeenschappelijke taal om vakoverstijgend, op mesoniveau, over de inhoud te kunnen praten.

SLO WIL DE LANDELIJKE, MAATSCHAPPELIJKE EN PROFESSIONELE DISCUSSIE OVER DE INHOUD VAN HET ONDERWIJS PRIKKELEN EN ONDERSTEUNEN. DE PLAATS WAAR DIE DISCUSSIE BIJ UITSTEK GEVOERD ZOU MOETEN WORDEN, IS DE SCHOOL. HOE WORDT DAAR HET LEERPLANGESPREK GEVOERD? DIT WAS DE VRAAG DIE OP 26 NOVEMBER 2014 CENTRAAL STOND OP EEN SLO-BIJEENKOMST MET LEIDINGGEVENDEN UIT HET PRIMAIR EN VOORTGEZET ONDERWIJS.

Prikkelende vragen

Dagvoorzitter Luc Sluijsmans (SLO) stelde als doel van de bijeenkomst: onderzoeken hoe het leerplangesprek momenteel op school verloopt. Daarbij kunnen diverse prikkelende vragen worden gesteld: "Wat is mogelijk en onmogelijk? Wat kan het gesprek bevorderen? Zijn er geschikte modellen? Wordt er op scholen gesproken over de vraag wat we willen en wat we niet willen? Zijn we op de goede weg? Wordt er genoeg en goed genoeg geleerd? Hoe kunnen we ons onderwijs verbeteren? Hoe zorgen we voor onderwijs op maat?"

Methoden als leerplan

Aan de hand van stellingen (zie pag. 27) konden de deelnemers hun visie geven op het leerplanoverleg op hun school. Meer dan eens wordt aangegeven dat er niet, of hooguit op onderdelen, gezamenlijk over het leerplan wordt gesproken. Maar er zijn ook andere geluiden. Naar aanleiding van een fusie worden op een po-school gedegen

leerplangesprekken gevoerd, vanwege de noodzaak van een gezamenlijk gedragen onderwijsvisie van de fusiepartners. Nagenoeg door iedereen wordt de stelling omarmd dat voor de meeste vakken de methoden leidend zijn. Bijna iedereen zoekt daarentegen ook naar wegen om een eigen invulling aan het onderwijs te geven, los van het regime van de methode. Wel wordt daar door vo-deelnemers bij aangetekend dit laatste vooral gebeurt op sectieniveau. Naar aanleiding van een stelling over het leerplangesprek op school werd duidelijk dat er op bijna alle scholen collega's zijn die zich in enige mate gespecialiseerd hebben in leerplanontwikkeling en die daarin een voortrekkersrol hebben. De rest van het team blijft soms achter. Ter illustratie: "Niemand weet wat ik bedoel als ik leerplan zeg."

Leerplangesprek op school

Vaak blijkt het leerplangesprek op school op ad hoc-basis plaats te vinden, zonder dat er sprake is van een verankerde inbedding in de overlegstructuur. Maar er zijn uitzonderingen.

Bert Posthuma (voormalig po-schoolleider, nu leraar): "Bij ons op school vindt een dergelijk gesprek vooral plaats in kleine kring, om vervolgens een voorstel te doen aan de plenaire vergadering. Die kleine kring kan zijn: de onder- dan wel bovenbouwvergadering, enkele leraren met specifieke kennis of belangstelling op het betreffende gebied of het management. Deze voorbereidingsgroep verwoordt het besprokene in de plenaire vergadering, waar uiteindelijk - als het goed is - iedereen toestemming verleent. Ik ben tevreden over deze gang van zaken, omdat zo de juiste input gewaarborgd is, maar vooral omdat de besluitvorming het gewenste draagvlak oplevert."

Ook in het voortgezet onderwijs vindt het leerplangesprek vaak dicht bij of op de werkvloer plaats. Bob van Haren, vo-teamleider: "Het zwaartepunt ligt bij de vakgroepen.

Daar zit de meeste kennis over het betreffende vak. Maar er zijn meerdere plekken waar over het curriculum wordt gesproken. Denk aan de directie, het managementteam, de teams of de vaksecties. Je moet altijd streven naar een zo

breed mogelijke visie.” Annemie Mols, collega-teamleider van Van Haren: “Een belangrijk thema is het realiseren en optimaliseren van een doorlopende leerlijn. Dit is primair het onderwerp van gesprek in de vakgroepen, maar ook in de gesprekken die wij voeren met de vakgroepen. Op dit moment is er een werkgroep die nadenkt over de beleids-technische keuzes die gemaakt moeten worden om een nieuw onderwijssysteem door te kunnen voeren. In deze discussie staat het curriculum centraal. Later komen de vakgroepen bij elkaar om na te denken over meer vakoverstijgend werken en om met elkaar parallellen en mogelijkheden te bekijken.” Eric Lippold (vo-teamleider) onder-schrijft de ervaring van de anderen en vertelt over de beslissing om het leerplan aan te pakken, omdat hun onderwijsconcept volledig op de kop werd gezet. Hij geeft aan: “Het leerplan moet afgestemd worden op de mogelijk-heid van de leerling om zeer individueel aan de slag te gaan. Dit vraagt dan ook om een andere benadering van de inhoud”.

4x anders

Tijdens de bijeenkomst konden de deelnemers kennisma-ken met verschillende werkvormen om het leerplangesprek op school op gang te brengen. Een daarvan is het ‘4x anders’-gespreksmodel. Hierbij moet worden aangegeven wat men in het leerplan wil behouden, afschaffen, verbete-ren of vernieuwen. Bijna alle aspecten van het curriculum werden door de deelnemers ter sprake gebracht. De een

hecht waarde aan het vasthouden aan de einddoelen bij de kernvakken. Iemand anders zou het talenonderwijs doelgericht willen maken. En als er vernieuwd kan worden, dan graag ‘individuele schooltrajecten, onderwijs op maat’. Op één van de scholen van Anke Langmuur wordt voor het overleg gewerkt met ‘bordsessies’ (een van de drie onderdelen van de methodiek ‘leerKRACHT’ waarbij collega’s leren van elkaar). Kern daarvan is dat niet de schoolleiding, maar de leraren bepalen hoe ze het onder-wijs willen inrichten. Twee keer per week staan ze bij een *whiteboard*, waarop de lopende (of nog niet-lopende) zaken staan vermeld. De bordsessies worden telkens door een andere collega geleid. De resultaten van deze vorm van leerplanoverleg ervaart deze schoolleider als positief.

Voorbeelden van stellingen

- Wij overleggen regelmatig (meer dan twee keer per jaar) over het leerplan van de school.
- De methodes zijn bij ons op school voor de meeste vakken leidend voor de invulling van het onderwijs-programma.
- Op onze school ontwikkelen we onze eigen toetsen.
- De overheid biedt ons voldoende professionele ruimte om samen aan het leerplan te werken.
- We hebben op onze school collega’s die zich speciali-seren in het leerplan.

Professionele ruimte

Tijdens de plenaire afsluiting van de bijeenkomst bleek nogal verschillend geoordeeld te worden over de ruimte die je als school hebt om je eigen onderwijs in te vullen. Men ervaart veel druk om te presteren in de kernvakken rekenen en taal, terwijl onder andere Langmuur aantoonde dat het wel degelijk mogelijk is veel ruimte voor de leraren te creëren. “Als je iets wilt veranderen, moet je je losweken van het vaste systeem. Maar dan loop je al gauw tegen wettelijke beperkingen aan”, aldus Linda Spierings (vso-schoolleider). “Wij proberen gewoon heel veel dingen, en dan zien we wel of we op de vingers worden getikt.” Dagvoorzitter Sluijsmans concludeert: “Het is dus soms gemakkelijker vergeving te krijgen dan toestemming te vragen.”

Uitdaging

Het blijkt een hele uitdaging om als team overzicht te creëren over wat moet en mag in het curriculum. Ook blijft het een kunst om met elkaar een ontwikkeltaal te spreken op basis waarvan het leerplan wordt besproken. De werk-vormen, zoals benut in de bijeenkomst op 26 november 2014, helpen om het leerplangesprek te voeden.

Verder lezen?

Meer achtergrondinformatie is te lezen in de brochure *Het leerplangesprek in de school*. Download de brochure via <http://curriculumvandetoekomst.slo.nl> /

Twee modellen voor het leerplangesprek

Tijdens de bijeenkomst werden twee modellen besproken om vorm te geven aan het leerplangesprek op school. Het eerste model is gebaseerd op verschillende *verschijningsvormen van het leerplan*. Allereerst is er het *beoogde curriculum*. Wat wil je bereiken? Welke droombeelden heb je? En waar staat het opgeschreven? Het beoogde curriculum komt overeen met de visie van de school. Naast het beoogde curriculum kun je ook kijken naar het *uitgevoerde curriculum*. Hoe wordt datgene wat is vastgelegd door de verschillende betrokkenen geïnterpreteerd en hoe ziet de realisering ervan in het feitelijke leerproces eruit? De derde invalshoek is het *gerealiseerde curriculum*. Hier gaat het om de ervaringen van de leerlingen en het toetsen. Ofwel: wat zijn de effecten van onze inspanningen?

Het tweede model dat gebruikt kan worden als leidraad voor het leerplangesprek op het school is het *curriculaire spinnenweb*: tien leerplancomponenten die tezamen het curriculum vormen. In het midden staat de visie, met daaromheen alle factoren die bepalend zijn voor het leerplan: leerdoelen, leerinhoud, leeractiviteiten, docentrollen, bronnen en materialen, leeromgeving, groepeeringsvormen, tijd en toetsing. De spinnenwebmetafoor maakt duidelijk dat alle componenten met elkaar samenhangen, en dat ingrijpen bij de ene component consequenties heeft voor andere. Wat ook benadrukt wordt op deze manier, is de kwetsbaarheid van het curriculum. Het is een uiterst delicate opdracht om al die leerplancomponenten in samenhang tot ontwikkeling te brengen. Aan de hand van het spinnenweb kunnen op schoolniveau afspraken gemaakt worden over de onderwer-pen die in het leerplangesprek aan de orde komen, waarbij meteen de samenhang zichtbaar is met de andere compo-nenten.

Onderwijsvernieuwers in de prijzen

‘We gunnen alle leerlingen de optelsom van deze drie onderwijspraktijken’

De jury van de Ververs Awards (zie kader) kende in de zomer van 2014 maar liefst drie prijzen voor onderwijsvernieuwing toe. Na bevlogen verhalen van Arjan van der Meij, Pieter Snel en Heleen Terwijn concludeerde de jury dat ze alle leerlingen de optelsom van deze drie onderwijspraktijken gunt. Daarop besloot naamgever van het evenement - Mijndert Ververs - het prijzengeld van de award voor innovatieve onderwijspraktijken te verdriedubbelen en alle genomineerden tot winnaar uit te roepen.

Maker movement

Leraar natuurkunde Arjan van der Meij van het Christelijk College De Populier uit Den Haag kreeg een van de drie awards voor innovatieve onderwijspraktijk voor de FABklas. “Wij sluiten aan bij de *maker movement* die promoot om zelf dingen te maken. Wij bieden leerlingen uit alle klassen de kans zelf een product te maken. Ze komen hier een middag per drie weken en werken dan een eigen idee uit. Dat kan van alles zijn: van een houten fiets, een opvouw-

baar drumstel tot een vlieger met foto toestel. Ze mogen zelf bedenken wat ze willen maken, wij zorgen voor de materialen en de gereedschappen. De leerlingen vinden het fantastisch en ze leren veel omdat ze overal zelf een oplossing voor moeten vinden. Wij hopen dat de toekenning van de prijs andere scholen ook op het idee voor dit soort lessen brengt.”

Integraal ontwerp

Docent/ontwikkelaar Pieter Snel werd beloond voor de opzet van het Tiener College in Gorinchem. “Ons college is een programma voor leerlingen van groep 7 en 8 die behoefte hebben aan extra verrijking én voor leerlingen van klas 1 en 2 van het voortgezet onderwijs die nog wat zoekende zijn. Het is een fulltime programma, waarin leerlingen een persoonlijk leerplan volgen. Ze werken in verschillende niveaugroepen en bedenken zelf hoe ze laten zien wat ze kunnen. Ze houden bijvoorbeeld een presentatie of maken een film. We werken aan de hand van thema’s en stemmen vakken op elkaar af. Ook betrekken we de ouders bij ons concept. Het is prachtig dat de jury een integraal ontwerp voor deze leeftijdsgroep waardeert.”

Wereld ontdekken

Heleen Terwijn begon 16 jaar geleden met de IMC Weekendschool, een school voor aanvullend onderwijs voor jongeren van 10 tot 14 jaar, drie jaar lang elke zondag. Inmiddels zijn er tien weekendscholen. “Op onze scholen vertellen enthousiaste professionals als vrijwilliger over hun beroep. De leerlingen doen actief mee. Ze maken een reportage voor de krant, debatteren met een advocaat of ontwerpen samen met een architect een huis. We brengen inmiddels ook op vier reguliere scholen onze manier van werken in de klas. In het gewone onderwijs ligt de nadruk op het diploma. Bij ons niet. Je gaat de wereld ontdekken, dat is je motivatie. Door onze benadering brengen wij de buitenwereld in de school. De jury heeft ons de prijs toegekend, omdat zij meende dat we verder moeten gaan met onze vernieuwende aanpak in het reguliere onderwijs.”

Meer informatie is te vinden op www.verversaward.nl.

Ververs Award

Veelal gaat onderwijsvernieuwing over de hoe-vraag: hoe kunnen we anders lesgeven of leren? De Ververs Foundation en SLO zijn allebei geïnteresseerd in de wat-vraag: wat

is in de toekomst voor leerlingen de moeite waard om te leren? Daarom stelden zij de Ververs Award in: een stimuleringsprijs voor inspirerende toekomstvisies op het onderwijs. De prijs is bedoeld om het inhoudelijk gesprek over het toekomstig onderwijs op gang te brengen en is toegekend in 2013 en 2014. Naast de award voor innovatieve onderwijspraktijken was er in 2014 ook de verkiezing voor visies op het onderwijs van 2021. Deze prijs ging naar Sjef Drummen van Niekée in Roermond, zie de fotoreportage op pagina 18 e.v.

Kaders voor een toekomstbestendig leerplan

Er was eens een land... waar elke tien jaar het totale leerplan voor het funderend onderwijs tegen het licht werd gehouden. Kernvraag: leert de nieuwe generatie nog wel de goede dingen? Dit nationale gesprek over goed onderwijs bestond uit twee delen, met een vergelijkbare agenda. Een maatschappelijke discussie waarin de overheid het voortouw had en een professionele discussie waarin de scholen - en met name de leraren als beroepsgroep - als eerste aan zet waren. Gedurende één jaar werd intensief heen en weer gedacht tussen de eisen en wensen van de samenleving en de mogelijkheden van de scholen. De uitkomsten werden door de politiek bekrachtigd voor een decennium. Fijnproevers noemden dit proces het ‘aggiornamento’ van het curriculum - het bij de dag van vandaag brengen van het onderwijs.

Je hoeft geen fijnproever te zijn om te zien dat dit verhaal nog niet van toepassing is op ons land. Er is wel beweging gekomen rond de vraag naar een eigentijds curriculum. Dat vraagt in eerste instantie om een goed geregisseerde maatschappelijke discussie. De volgende vier kwesties zouden daarbij aandacht moeten krijgen:

Relevantie

Wat is zo maatschappelijk relevant dat we het op landelijk niveau willen vastleggen? Taal en rekenen, ja, maar hoe zit het met de rest? En hoe worden eisen en wensen van de samenleving vertaald naar regelgeving? Gaat de overheid vooral sturen aan de voorkant (met leerdoelen) of aan de achterkant (met toetsen en examens)?

Samenhang en evenwicht

Als we het leerplan veranderen, hoe garanderen we dat het geheel consistent blijft? In andere landen wordt dit opgelost door op nationaal niveau een rationale te formuleren, waarin de essentiële functies van het funderend onderwijs zijn geformuleerd als samenhangend kader.

Uitvoerbaarheid

Hoe gaan we om met de permanente stroom van claims uit de samenleving? Er komt nu steeds meer bij en er gaat nooit iets af. Gaan we nieuwe wensen onderbrengen in een procedure als hierboven geschetst (‘aggiornamento’)? Hoe maken we ruimte en tijd voor echte implementatie?

Effectiviteit voor de toekomst

Hoe gaan we leerlingen toerusten voor een toekomst die niet te voorspellen is? Hoe sluiten we aan bij de internationale discussie over 21e eeuwse vaardigheden?

Brochure downloaden

<http://curriculumvandetoeekomst.slo.nl>

Leren van buitenlandse curricula

Wat zijn de belangrijkste verschillen en overeenkomsten op het gebied van curriculumontwikkeling tussen Nederland en anderen landen? Zijn er voorbeelden die het Nederlandse onderwijs kunnen inspireren? SLO onderzocht de situatie in Vlaanderen, Finland, Noorwegen, Schotland en Australië en kwam tot interessante bevindingen die in ons nationale gesprek over de toekomst van het curriculum benut kunnen worden.

Rationale

Op Vlaanderen na kenmerken de onderzochte landen zich door een uitgebreide curriculumvisie. In deze landen is stevig ingezet op het expliciteren van collectieve ambities en het creëren van een gezamenlijke koers voor het curriculum. Deze worden vervolgens tot uitdrukking gebracht in een uitgebreide visie en missie, de rationale van het leerplan. De rationale omvat in de meeste gevallen een explicitering en uitwerking van de functies van het onderwijs, uiteenzetting van de hoofddoelen van het onderwijs, en beschrijving van de waarden die ten grondslag liggen aan het onderwijs en waarden die bij leerlingen moeten worden bevorderd. Ook principes als het bevorderen van gelijke kansen, stimuleren van de individuele ontwikkeling van kinderen, en kinderen toerusten met de kennis, vaardigheden en attitudes die in het leven en werken in de toekomst nodig zijn worden benoemd in de rationale.

Brede vorming

Naast doelen per leergebied benoemen alle landen ook algemene doelen, vaak als onderdeel van de rationale. Zo stellen Australië en Schotland als doel dat hun onderwijs leerlingen moet opleiden tot: (a) succesvolle en zelfverzekerde leerders, (b) creatieve personen met zelfvertrouwen en (c) actieve, geïnformeerde, betrokken en verantwoordelijke burgers. De brede vorming van leerlingen krijgt daarmee

een meer centrale plaats in het onderwijs. Om het curriculum toekomstbestendig(er) te maken, kiezen landen ervoor om naast vakken ook vakoverstijgende vaardigheden op te nemen in het leerplankader. Deze vaardigheden zijn vaak gerelateerd aan de hoofddoelen van het onderwijs, zoals te zien in het curriculum van Australië, en vormen een concretisering van de vaardigheden die nodig zijn om, in combinatie met de leergebieden, te werken aan deze doelen. Het gaat om generieke vaardigheden die leerlingen leren omgaan met onzekerheid en in staat stellen tot levenslang leren/ werken in een complexe, informatierijke en internationale samenleving. De generieke vaardigheden hebben verschillende benamingen, waaronder *capacities* (Schotland), *general capabilities* (Australië) en *sleutelcompetenties* (Vlaanderen). In de meeste landen gaat het om een klein aantal vaardigheden (circa vijf tot acht) of clusters van vaardigheden.

Rijke beschrijvingen

De mate van gedetailleerdheid van inhoud en doelen verschilt, soms ook binnen landen. In Vlaanderen bijvoorbeeld zijn er leergebieden die globaal de inhoud en doelen beschrijven, maar ook leergebieden die heel gedetailleerd aangeven welke boeken gelezen moeten worden. Het valt op dat het over het algemeen rijke beschrijvingen zijn, met veel toelichting op doelen en inhoud per leergebied, en hoe deze moeten bijdragen aan generieke vaardigheden en vakoverstijgende thema's. Hoe de leerdoelen beschreven zijn, loopt uiteen. Zo biedt het Finse curriculum doelen, kerninhouden en beschrijvingen van prestatieniveaus, terwijl het Schotse leerervaringen, uitkomsten en standaarden beschrijft.

Ruimte voor scholen

Hoewel de curricula tamelijk gedetailleerde specificaties van doelen en inhoud bevatten, soms ook met streefniveaus, per leerjaar of cluster van leerjaren, zijn ze niet op alle onderdelen voorschrijvend. De mate van sturing verschilt per land, maar er is over het algemeen veel ruimte voor scholen om het curriculum in te vullen en eigen accenten te leggen. Het leerplankader is Schotland is bijvoorbeeld niet voorschrijvend, ook in Finland hebben scholen en gemeenten de opdracht zelf een lokaal curriculum te ontwerpen waarin de omschreven onderdelen van het nationale

curriculum zijn ingebouwd. Om deze rol op lokaal niveau te versterken, worden verschillende handreikingen beschikbaar gesteld aan scholen.

Totstandkoming van het curriculum

De herziening van het curriculum vindt in de meeste landen plaats aan de hand van een brede consultatie van diverse betrokkenen. Vooral de Finse aanpak wordt gekenmerkt door een hoge mate van participatie vanuit alle lagen van het onderwijssysteem gedurende het gehele traject. Ook de Schotse en Noorse aanpak kennen een aanzienlijk hoog participatief gehalte. Opvallend in Australië is de wijze waarop digitale mogelijkheden voor consultatie worden benut. Uit deze voorbeelden blijkt dat een grote mate van actieve betrokkenheid gedurende het proces niet alleen de bekendheid van de uitgangspunten, maar ook het eigenaarschap sterk vergroot. Overigens toont het Schotse voorbeeld aan dat bekendheid met de uitgangspunten niet automatisch betekent dat leraren en schoolleiders ze op de beoogde wijze in de praktijk brengen.

De duur van de vernieuwingstrajecten lijkt een belangrijke factor te zijn voor het bereiken van brede consensus en een uitgebalanceerd systeem. Finland begon al zo'n twintig jaar geleden met het vernieuwen van het curriculum, de Schotten aan het begin van deze eeuw. Het kost tijd om een

MIJN DOEL:
Het bevorderen van
gelijke kansen

MIJN DOEL:
Het stimuleren van de individuele
ontwikkeling van kinderen

MIJN DOEL:
Leerlingen opleiden tot succesvolle en
zelfverzekerde leerders

MIJN DOEL:
Kinderen opleiden tot actieve,
geïnformeerde burgers

MIJN DOEL:
Leerlingen opleiden tot creatieve
personen met zelfvertrouwen

curriculum op te zetten waarvan alle aspecten op elkaar afgestemd zijn. Een gemeenschappelijk kader en gedeelde uitgangspunten vormen een belangrijke voorwaarde voor dergelijke afstemming. Sommige landen hebben daar ondersteunende visuele representaties voor, die helpen inzichtelijk te maken hoe de onderdelen met elkaar verband houden en wat de bijdrage van die onderdelen aan het geheel is (Australië, Schotland).

Evaluatie

Centrale toetsing binnen het funderend onderwijs is in de meeste systemen zeer beperkt of zelfs afwezig (Finland, Schotland, Vlaanderen). Daar waar centrale toetsing bestaat (Australië, Noorwegen) gaat het om toetsing op de kernvakken (taal, rekenen/wiskunde, Engels). In alle gevallen wordt toetsing door de leraren zelf ter hand genomen, waarvoor zij de inhoudskaders en doelen, en indien aanwezig, de nationale toetsingsraamwerken kunnen gebruiken. Sommige landen hanteren steekproefsgewijze toetsen die de situatie in het land in beeld brengen, meestal voor een aantal vakken per jaar. Deze peilingen geven een impressie van de leerprestaties binnen het land. Een aantal landen publiceert dergelijke uitkomsten publiekelijk, andere koppelen de uitkomsten alleen terug naar scholen. Alle onderzochte landen doen mee aan internationale vergelijkende onderzoeken, maar het belang dat eraan gehecht wordt is verschillend.

Aanleiding tot herziening van de rationale verschilt per land. Soms zijn tegenvallende PISA-resultaten de directe aanleiding, maar vaker ligt de behoefte aan een meer coherent en toekomstgericht curriculum daaraan ten

grondslag (Australië, Finland en Schotland). Vlaanderen neemt evaluatie en vernieuwing alleen ter hand als zich daartoe een (veelal politieke) noodzaak aandient. Noorwegen heeft een regelmatige herzieningsinterval. Finland en Schotland kennen een meer continue evaluatie en hebben daar ook een evaluatief kader voor dat gebaseerd is op de uitgangspunten van het curriculum. Op lokaal niveau kennen de landen met een sterke decentralisering verschillende evaluatiemechanismen, waarbij de school-zelfevaluatie het meest in het oog springt. Finland kent geen onderwijsinspectie, scholen zijn daar zelfsturend in het aanpakken van de verbeterpunten die uit een zelfevaluatie naar voren komen. Schotland kent wel een onderwijsinspectie, die begeleidend en soms sturend gebruik maakt van de zelfevaluaties van de scholen.

Tot slot

Uiteraard kunnen voorbeelden uit het buitenland nooit een-op-een worden overgenomen in een ander land, omdat er verschillende tradities, onderwijssystemen, zienswijzen en dergelijke zijn. Wel helpt een dergelijke analyse om eigen ideeën te toetsen en/of het palet aan mogelijkheden verantwoord uit te breiden.

Meer lezen?

- Internationale curriculumvergelijking (SLO): <http://curriculumvandetoekomst.slo.nl/buitenlandsecurricula>
- Kuiper, W., & Berkvens, J. (Eds.). *Balancing curriculum regulation and freedom across Europe. CIDREE Yearbook 2013*. Enschede, the Netherlands: SLO /

MIJN DOEL:
Het is staats stellen tot
levenslang leren

MIJN DOEL:
Het leren werken in een
complexe wereld

MIJN DOEL:
Kinderen toerusten voor
de toekomst

Het leerplangesprek op school

Vele scholen investeren in het verbeteren van leerprocessen. In termen van het leerplan gaat dat meestal over de *hoe*-vragen: soorten leeractiviteiten, groepeeringsvormen, leermiddelen, de leeromgeving enzovoort. Veel minder vaak komt de *wat*-vraag aan bod. Natuurlijk zijn er schoolteams die binnen de kaders zelf de inhoud van hun leerplan bepalen. De eerlijkheid gebiedt echter te zeggen dat weinig scholen hiervoor kiezen. De invulling van het leerplan is de laatste decennia de aangelegenheid geworden van opleiders, ontwikkelaars, adviseurs, auteurs van leermateriaal. Kort door de bocht: de 'gewone leraren' kopen lesmateriaal en volgen (grotendeels) de keuzes die daarin gemaakt zijn.

Wil je met elkaar nadenken over een update van het leerplan, dan vraagt dat - naast maatschappelijke en politieke keuzes - vooral ook om een professionele discussie waarin de leraren als beroepsgroep een prominente rol spelen. Het is aan de schoolleiders om een bedding te creëren voor het leerplangesprek op school. Vanuit SLO worden de volgende condities daarbij belangrijk gevonden:

Relevantie

Creëer professionele ruimte, opgevat als de vrijheid om samen een collectieve ambitie te ontwikkelen. Het gaat daarbij niet alleen om de formele ruimte in de regelgeving, maar vooral ook om geduldig bouwen aan een cultuur van creatieve, professionele discussie.

Samenhang en evenwicht

Maak samenhangende keuzes. Ga uit van de sterke punten van de school en durf te kiezen voor een eigen profiel. Een evenwichtig curriculum bevat als totaal alle elementen van brede vorming, maar ook eigen accenten van de school.

Uitvoerbaarheid

Organiseer de benodigde competenties. Globaal zijn dat er drie: vakinhoudelijke, ontwerptechnische en veranderkundige competenties. Deze mix vraagt om goed samenspel tussen de leraren en de leiding: het gaat om het organiseren van gedeeld leiderschap en gebundelde expertise.

Effectiviteit voor de toekomst

Zorg behalve voor ideeën vooral ook voor de middelen om ze te realiseren. Kijk met een frisse blik naar de organisatie van leertijd, de leeromgeving en de beschikbare bronnen.

Het leerplangesprek op school

Als leerplan in een land geen traditie van leerplangesprek op school kent, moet men bedenken dat de meeste SLO's daarbij op het curriculum de kijker zetten op een basis van wat er in de praktijk nu al gebeurt voor voortgezet onderwijs. Dit betekent dat SLO's niet het doel zijn om te bepalen, het meest de maatschappelijke context, de groepen en de agenda, de basis van de kaders die de leerplanning vormt.

Deze brochure gaat in op de vraag hoe een leerplangesprek op school kan worden vormgegeven. Het is een poging om de leerplanning op een professionele manier te organiseren. De brochure is bedoeld voor schoolleiders en leerplanners. Het is een poging om de leerplanning op een professionele manier te organiseren. Het is een poging om de leerplanning op een professionele manier te organiseren.

SLO wil met deze publicatie de leerplanning op een professionele manier organiseren. Het is een poging om de leerplanning op een professionele manier te organiseren. Het is een poging om de leerplanning op een professionele manier te organiseren.

slo

Brochure downloaden

<http://curriculumvandetoekomst.slo.nl>

Digitale inspiratie uit binnen- en buitenland

Niet alleen in Nederland wordt nagedacht over hoe het curriculum toekomstgericht kan worden gemaakt en/of gehouden. De digitale snelweg brengt ons bij tal van informatie- én inspiratiebronnen. Hieronder een selectie vanuit het binnen- en buitenland.

#onderwijs2032

Deze website, opgezet door het ministerie van OCW, verzamelt ideeën over de inhoud van een toekomstgericht curriculum. Met de brainstorm over de onderwijsinhoud sluit OCW aan bij de wens van Onderwijsraad en de WRR om samen met leraren, leerlingen, ouders en andere belanghebbenden de totale onderwijsinhoud tegen het licht te houden en deze bij de tijd te brengen.

<http://onderwijs2032.nl>

#Finse curriculumvernieuwing 2016/2017

De Finse National Board of Education (NBE / OPH) heeft op haar website een introductie geplaatst over de curriculumvernieuwing van haar funderend onderwijs (*basic education*). Vooral de opbouw van visie op centraal niveau naar actie op lokaal niveau is interessant. De interpretatie van standaarden om de kwaliteit van het onderwijs te borgen is anders dan in veel andere landen. Scholing van leraren is bijvoorbeeld een cruciaal onderdeel van de vernieuwing. Het nationale curriculum (*core curriculum*) is eind 2014 afgerond, waarna de scholen tot in 2016 de tijd hebben om hun lokale curriculum in te richten. Vanaf het schooljaar 2016/2017 wordt het nieuwe curriculum gebruikt.

http://www.oph.fi/english/current_issues/101/o/ops2016_renewal_of_the_core_curriculum_for_pre-primary_and_basic_education

#IBE working paper: South Korea

Deze paper, gepubliceerd door het *International Bureau of Education* van UNESCO, beschrijft hoe Zuid-Korea de omslag maakt naar een competentiegericht curriculum. Van oudsher is het curriculum sterk centraal ingevuld, maar werkt men nu toe naar *curriculum autonomy* voor scholen. Vragen die in het stuk worden gesteld gaan bijvoorbeeld over hoe zo'n nieuw curriculum te implementeren in een systeem dat daar nog niet eerder mee te maken heeft gehad. Lokale overheden lijken de controle die voorheen door het centrale niveau werd uitgevoerd te kopiëren. Leraren ervaren nog lang niet altijd de beloofde vrijheid.

http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Publications/Working_Papers/curriculum_development_KoreaRep_ibewpci_12_eng.pdf

#Acara: het Australische curriculum online

Het Australische curriculum is wellicht het meest toegankelijke curriculum voor het funderend onderwijs dat momenteel bestaat. Het curriculum kan via drie ingangen bekeken worden: per leerjaar, per leergebied of per vaardigheid. Vervolgens zijn er richtlijnen omschreven om het niveau van leerlingen voor de vaardigheden te bepalen (*above satisfaction, average, below satisfaction*). Bij science bijvoorbeeld is dat gedaan met heel concrete voorbeelden.

<http://www.australiancurriculum.edu.au>

De Curriculumspiegel

www.slo.nl/curriculumspiegel

Begin 2015 publiceert SLO de eerste Curriculumspiegel. Voortaan houdt dit rapport elke twee jaar een spiegel voor aan iedereen die in Nederland werkt aan goed onderwijs. Hoe krijgt het curriculum vorm in de dagelijkse praktijk van het basis-, speciaal en voortgezet onderwijs? Past dat bij wat we met zijn allen willen? En zo niet, wat kunnen we daaraan doen?

Eens per twee jaar geeft de *Curriculumspiegel* een inkijkje in de stand van zaken op leerplangebied in Nederland. Het is een verslag op hoofdlijnen, met doorklikmogelijkheden naar diepgaande analyses per thema of vakgebied. Dat maakt het interessant voor iedereen die professioneel bij het onderwijs betrokken is: van beleidsmakers tot schoolleiders en van bestuurders tot leraren.

Groeiende belangstelling

De *Curriculumspiegel* laat zien wat de belangrijkste trends en wensen op curriculumgebied zijn. Zowel inhoudelijke thema's als vakgebieden komen aan bod, gezien vanuit het perspectief van beleid, praktijk, wetenschap en maatschappij. Dat sluit aan op de groeiende belangstelling in het landelijke onderwijsbeleid voor curriculumbrede perspectieven en afstemming over vakken, thema's en sectoren heen.

BUG-analyses

Voor de *Curriculumspiegel* put SLO uit tal van bronnen. Een daarvan is de doorlopende *Curriculummonitor*. Deze wordt gecombineerd met trendanalyses in het primair, speciaal en voortgezet onderwijs en - waar relevant - mbo en lerarenopleidingen. Eveneens belangrijk zijn de BUG-analyses. Dit zijn systematische overzichten van verschillen tussen het beoogde (B), het uitgevoerde (U) en het gerealiseerde (C) curriculum in Nederland. Hoe

zien die verschillen er op dit moment uit? Welke ruimte hebben, ervaren en nemen leraren? Wat moet, mag en kan?

Context

Al deze informatie wordt afgezet tegen externe bronnen. Nederlandse ervaringen en trends worden gerelateerd aan internationale contexten en ontwikkelingen. Actuele onderzoeken worden geraadpleegd, zoals PPO, PISA, TIMSS en Inspectieonderzoeken. Bovendien wordt de *Curriculumspiegel* gevoed vanuit schoolbezoeken, raadpleging van experts en participatie in (inter)nationale netwerken.

Meer informatie?

De eerste *Curriculumspiegel* verschijnt begin 2015 en is gratis te downloaden van www.slo.nl/curriculumspiegel

Bijblijven?

Curriculumvandetoekomst.slo.nl

SLO is blij met de aandacht voor de inhoud van ons onderwijs en de discussie die de staatssecretaris van OCW hierover is gestart. Als nationaal expertisecentrum draagt SLO op diverse wijzen inhoudelijk bij en voedt het gesprek met publicaties, internationale vergelijkingen, relevante nieuws- en agenda-items, handreikingen voor scholen en dergelijke.

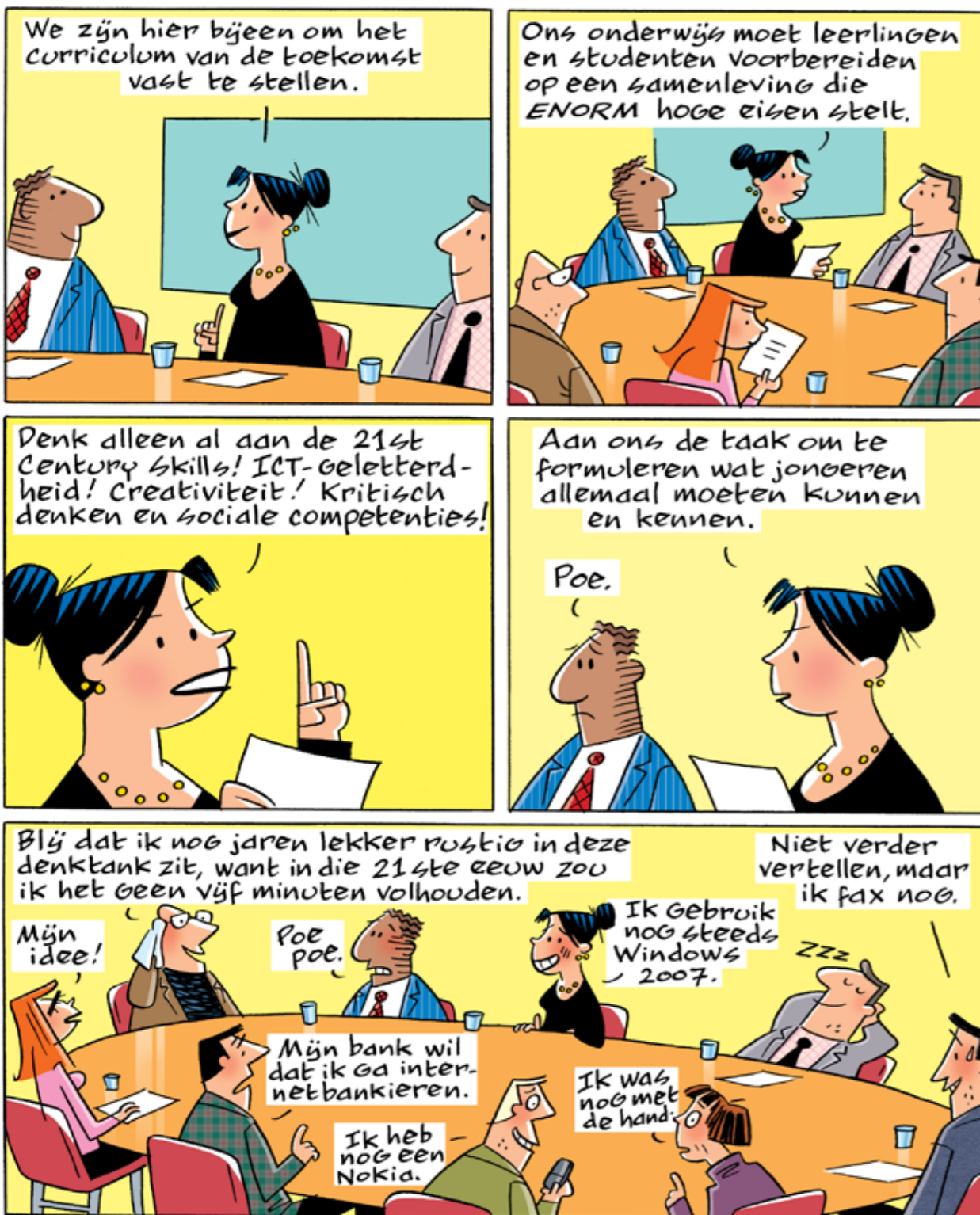
Op de website curriculumvandetoekomst.slo.nl publiceren we de informatie die relevant is voor of aanverwant aan de gesprekken over de toekomst van ons curriculum. Op zoek naar meer algemene informatie over het curriculum op niveau van de onderwijssector of de vakgebieden? Dan kunt u het beste starten op www.slo.nl.

CRRCLMSTRP

© Peter de Wit / ComicHouse.nl

Meer CRRCLM?

Surf dan naar www.slo.nl/lrpln

slo

CRRCLM is een uitgave van SLO
nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling

Colofon

CRRCLM is een uitgave van SLO, nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling. Redactieadres: Postbus 2041, 7500 CA Enschede t 053-484 08 40. e. redactie-lrpln@slo.nl

CRRCLM nummer 1 is gemaakt door:

Redactie:

Jan van den Akker, Ria Benamirouche, Annette Thijs, Jessica van der Veen.

Met bijdragen van:

Femke van den Berg, Jan Berkvens, Rob Diephuis, Erna Ekkelkamp, René Leverink, Nienke Nieveen, Prima Onderwijs, Luc Sluijsmans, Jessica van der Veen, Suzanne Visser.

Fotografie en beeldmateriaal:

René Fokkink, Fotolia, Jan Schartman, Rogier Veldman.

Strip:

© Peter de Wit / Wilma Leenders / ComicHouse.nl

Ontwerp:

Station Noord, Enschede, Eric van der Wal.

Druk:

Drukkerij Roelofs bv, Enschede.

Distributie:

CRRCLM wordt gratis verspreid onder personen die zich in Nederland beleidsmatig bezighouden met onderwijs en leren.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden gereproduceerd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, film of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van SLO. CRRCLM is naar beste weten en zorgvuldig samengesteld. SLO is niet aansprakelijk voor eventuele onjuistheden in deze uitgave.

**Meer dan het verleden interesseert mij de toekomst,
want daarin ben ik van plan te leven.**

Albert Einstein, natuurkundige en uitvinder, 1879 - 1955

/ CRRCLM